

הישוב הבדווי חילף טבאש – אקולוגיה, מסורת וקיימות

פגישה עם מוסטפא טבאש

2/3/2011

מאת: מרוה שמואלי

הפגישה בין תלמידי מרכז המחקר באורנים למוסטפא טבאש נערכה במרכז המבקרים של מוסטפא בישוב הבדווי, חילף טבאש. על הקיר תלויות תמונות רבות, ומוסטפא מראה את כל התמונות של אלכסנדר זייד, של גיורא בנו, של הרוצח קאסם טבאש, ושלו עצמו על הסוסה בהיותו שומר האזור.

קיימות נוסח הבדווים

מוסטפא מספר שבעבר בכל האזור סביב לנחל ציפורי לא היו בתים כלל – רק מספר שבטים בדווים שישבו באזור. בדווי, מסביר טבאש, לא היה מתיישב קבע, לא היה בונה בית, לא היה נוטע עצים, ולא מגדל גידולי חקלאות. הוא חי מהעדר ומקים אוהל שהנשים של השבט אורגות משערות עיזים. כל החיים של המשפחה היו מהטבע ומהעדר! . שער העיזים והכבשים לאריגה, חלב למאכל, בשר מהעדר, צמחים ליקטו בטבע, קמוח קנו בסחר חליפין.

האשה חלבה, עשתה גבינות, בישלה אוכל, עשתה פיתות, אספה גזרי עץ וצמחי מאכל, דאגה לאש ולאוהל. הבעל נח, שלט כמובן, גידל סוסה אצילה, הלך לארועים חברתיים – לוויות חתונות – ועשה ילדים, לא הרבה יותר.

טבאש: אנחנו הילדים רעינו את הצאן כל ילדותנו (הבנים), למדנו את סימני הטבע, עקבות, טורפים, למדנו למצוא מקומות מרעה טובים, להגן על הצאן, למצוא מערות מסתור וכדו'. בשל כך הפכנו לגששים הטובים ביותר של צה"ל כאשר הוקם. יותר מאוחר, בתפקידי כגשש בלבנון, הלכתי אני לפני כל הגנרלים הגדולים, הסתכלתי היטב על הדרך וסימנתי אחורה לעצור בתנועת יד אחת כאשר מצאתי עקבות חשודות. זה היה תפקיד ראשון במעלה בחשיבותו לביטחון החיילים והמפקדים שלחמו איתי.

רצח אלכסנדר זייד - סכסוך הדמים מתחיל בגלל 'דילול' ונגמר בסולחה

בחזרה לימי העבר. כיוון שלא עסקנו בחקלאות עצים ושדות כלל, נהגנו אנחנו הבדווים לגנוב יבולים מהשכנים, וזה היה מנהג של מאות שנים. כשהגיעו היהודים ועשו חקלאות טובה, הלכו כמה מאיתנו לגנוב יבול מהיישובים היהודיים מסביב – קראנו לזה "לדלל"!!

השומר היהודי אלכסנדר זייד שמר על השטחים והיישובים מסביבנו והפריע לנו לדלל! . כך קרה שקאסם טבאש (בן-דוד של אבי) החליט לרצוח אותו. הוא ארב לו בטבעון, ברחוב הבונים (קרית עמל) כאשר יצא מביתו בערב, לישיבה של קיבוץ אלונים שהיה אז בתחילת קיומו, ורצח אותו בירות מרובה צייד בחושך (1938).

אני הייתי אז בן שנתיים בערך, אני לא זוכר זאת, אבל כל הארץ רעשה מהרצח הזה, ויגאל אלון ויצחק חנקין (מכפר גלעד) הגיעו שניהם לאזור והחלו לחקור את הרצח. שניהם דיברו ערבית מעולה, והם עשו עבודת מודיעין רצינית עד שהגיעו לרצח. אח"כ הם בררו היכן הוא גר, ולילה אחד הגיעו לאוהל שלו, קראו לו החוצה, העירו עליו בפנס לזהותו בוודאות, וירו בו 3 יריות בחזה. האקדח היה של אלכסנדר זייד, לבקשת ציפורה אשתו של זייד.

הידידות האישית עם גיורא זייד

ב- 1948 הוקמה המדינה וגיורא זייד קיבל אחריות על כל יישובי הבדווים באזור מטעם הש.ב. (שרות הבטחון). בחילף טבאש פחדנו מאוד, גיורא הגיע לביקור אצל אבא שלי, שהיה המוכתר של השבט. אבא שלי אסף את כל השבט וגיורא דיבר אליהם בערבית טובה מאוד, ואמר להם שלא יפחדו כי החשבון בינינו נסגר. הוא הבטיח שיתנהג אליהם כשווים לכל שבטי הבדווים האחרים בלי שום בעיה. אבא שחט כבש לאות סליחה ועשו חפלה גדולה עם גיורא.

באותו ערב פגשתי את גיורא. הייתי אז בן 12, והוא התחיל לשאול אותי שאלות על האזור. הוא הזמין אותי לנסוע איתו בג'יפ, אבל אני פחדתי מהמכונה המשונה הזו שהיא לא תעצור בזמן ואני אפול. גיורא צחק ועשה לי סיבוב קצר באזור. הראה לי שהג'יפ יודע לעצור כאשר עוצרים אותו. מאז, כל כמה ימים או שבועות גיורא בא אלינו ולקח אותי לסיורים באזור מסביבנו: נחל ציפורי, יער אלוני אבא, שער העמקים ועוד. אני הראיתי לו את פינות החמד ומקומות המסתור שהכרתי.

גששות – מסורת בדווית

בהמשך, כשגדלתי, עזרתי לגיורא במציאת המסתננים מג'ינין שחדרו לאזור כדי להבריח סחורה ולמכור לנו הבדווים בלילות. בבקרים הם היו מתחבאים במערות ביער ואנחנו היינו מוצאים אותם. שנים אחרי התגייסתי לצבא, ושירתתי הרבה שנים כגשש. יותר מאוחר עבדתי כשומר היערות והשטחים החקלאיים בכל האזור המשך שנים רבות עם הסוסה שלי – דאגתי לביטחון השדות והיישובים בכל אזור נחל ציפורי, יער אלוני אבא, שער העמקים במשך עשרות שנים. המשכתי להיות חבר טוב של גיורא זייד וכל משפחת זייד כל השנים. גם היום מביאה טלי זייד אנשים אלי שאספר להם סיפורים על העבר. הייתי המוכתר של הכפר ועכשיו יצאתי לפנסיה.

אשה אחת בגלל המדינה, 12 ילדים, לא זוכר כמה נכדים..

בגיל 17 התחתנתי עם אשתי, שהיתה מבוגרת ממני בשנה וחצי. היא ילדה לי 12 ילדים, 6 בנים ו- 6 בנות. הילד הכי צעיר הוא כיום בן 26 נשוי ונולד לו ילד שני לפני 3 ימים. לא זוכר כמה נכדים. לפני האירוע המוחי שעברתי לפני 3 שנים, היו לי 53 נכדים אבל מאז נוספו עוד, ואני כבר לא סופר. כאשר הוקמה המדינה לא נתנו לנו לשאת 4 נשים כמו שנהוג אצלנו הבדווים ולכן נשארתי עם אשתי כל השנים.

במהלך השנים מ-1952 עד היום מביאים לי בחורים צעירים מהשב"כ שבאים ל-10 ימים לגור אצלי וללמוד את השפה הערבית ואת מנהגי הבדווים. אני מדבר איתם ומספר להם ולוקח אותם לאירועים חברתיים, לביקורים בחתונות, לוויית וכו'. אולי גם אחד מכם יבוא אלי יום אחד כאשר תגדלו.

כל בני התגייסו לצבא וגם נכדי. היום יש לי נכד בצנחנים ששרת במבצע בעזה ולא שמענו ממנו 21 יום במהלך המבצע, זה היה קשה מאוד, אבל גם זה עבר והוא בסדר גמור. בתי היתה השוטרת הבדווית הראשונה, וכאשר התגייסה לבית-הספר לשוטרים בפרעם הגיעה לכפר פעם ראשונה במדים. אנשי הכפר באו אלי בטענות, איך ייתכן שהיא "הולכת ערומה"? נסעתי להיפגש עם מפקד הקורס וביקשתי ממנו לקנות לה מדים אחרים עם חצאית ארוכה יותר אבל מפקד הקורס אמר לי שזה לא יתאפשר ושהאנשים בכפר יתרגלו, וכך היה.

מדינה מודרנית – מאבדים את הקשר עם הטבע

כאשר הוקמה המדינה לאט לאט הכריחו אתנו יותר ויותר לשלוח את הילדים שלנו לבית-ספר ללמוד. אבא שלי קרא למנהל ושילם לו כסף בסתר וביקש ממנו להעלים עין מאחי הצעיר כדי שלא ילך ללמוד, וימשיך לרעות את הצאן. אחרי כמה שנים גם שלחו את הבנות לבית-הספר למרות התנגדותנו. לכן, היום אין לי מי שירעה את הכבשים. אף אחד לא רוצה כבר להיות רועה צאן – כולם מלומדים וזאת בעיה קשה. לכן הייתי צריך להביא רועה צאן מהגדה וזה מצריך אישורים מיוחדים ומסובך מאוד.

אני לא למדתי לכתוב ולקרוא כמו כל הילדים בגיל שלי, אבל ידעתי לרכוב על סוסים, והכרתי כל אבן בכל היערות והשדות באזור. היום כולם לומדים יותר מדי ואף אחד לא נמצא בשטח בחוץ ולא מכיר את הטבע. בעתיד לא יהיו לנו גששים לתת לצבא כי הילדים לא גדלים בטבע יותר.

מספרים שפעם אחת הלכו כמה חבריה מהשבט שלי ללוויה של איזה פרופסור בחיפה. הם עמדו סביב הקבר וראו שהגופה עטופה בבדים לבנים והתפלאו מאוד. אחר-כך ראו שמשכיבים את הגופה בתוך האדמה בדיוק כמו שקוברים אצלם ועוד יותר התפלאו. בסוף הם ראו שמכסים באדמה את הגופה בתוך הבור והתחילו לצחוק. שאלו אותם למה אתם צוחקים באמצע הלוויה? אז הם אמרו: חשבנו שאנחנו טיפשים ופרימיטיביים ועכשיו אנחנו רואים שגם את הפרופסור המלומד והחשוב הזה קוברים בדיוק כמו שקוברים אותנו. אז בשביל מה ללמוד כל החיים אם בסוף כולם מסיימים באותה דרך?!